

„Als u zooveel tegen hebt op een algemeen geldenden vorm, dan trekt de vrijmetselarij u wellicht ook niet aan?”

— „De vrijmetselarij ken ik niet en ik kan er mij dus niet over uitlaten. Ik ben geen *maçon* geworden omdat ik niet van *Geheimthuerei* houd; die is in onze maatschappij onnoodig. Over 't geheel heeft trouwens een vrijdenker weinig behoefte aan vereeniging; elke vereeniging, die toch weer op een zeker punt van uitgang bij het denken steunt, is gevaarlijk. Wat ziet men vrijdenkers dikwijls onderling haspelen.... Wel geloof ik, dat het mij politiek wat zwakker heeft gemaakt, dat ik niet tot het eene of andere groote genootschap behoor, maar enfin....”

* * *

Hier werd het onderhoud afgebroken door het aanbreken van het koffieuurtje. De welwillendheid van den heer Van Houten verschafte ons een gezellig déjeuner in zijn huiselijken kring, waarna wij weer aan den arbeid togen.

Ditmaal begonnen wij met een onderwerp van zeer algemeenen aard: de vredesbeweging. Van de vredebonders à *outrance* bleek de heer Van Houten geen medestander:

— „Ik ben onder degenen geweest die de aansluiting aan de internationale arbitrage-beweging van parlementsleden hier hebben bevorderd. Maar men moet niet te algemeene stellingen verkondigen; soms *moet* men wel eens een knoop doorhakken en ik zie niet in hoe men dat ooit zal kunnen voorkomen. Lombok, bij voorbeeld! Hoe zou men daar zonder geweld ooit uitgekomen zijn? En een van de groote bevorderaars der vredesbeweging is Garibaldi geweest.

„In een algemeenen vredebond is een politiek man minder thuis, wel in de arbitrage-vereeniging, ook om door persoonlijke relatiën wederkeerig minder eenzijdige inlichtingen te kunnen verschaffen als er eens een conflict komt.”

„Maar de voorstanders van een algemeenen Europeeschen vrede meenen dat alle oorlogen vanzelf zullen ophouden wanneer iedereen, die beginnen wil, zeker weet dat hij alle anderen tegen zich heeft. En gelooft u toch ook niet dat de kans op succes een groot element is bij oorlogsverklaringen?”

— „O zeker. Wat dat aangaat is Bismarck waarschijnlijk de laatste die de vruchten van zijn overwinningen ten volle heeft geplukt. Tegenwoordig worden de oorlogen meer en meer vrij nutteloos voor de overwinnaars. Zoo was het b. v. die van '78 voor Rusland en zoo was het ook de Grieksch-Turksche oorlog voor Turkije en de Chineesche oorlog voor Japan. Na een overwinning zorgen de andere machten er wel voor dat de overwinnaar niet te sterk wordt.”

„Gaat u dus ook niet mede met de denkbeelden van Tolstoi?”

— „Ik ken Tolstoi niet genoeg. Wat bedoelt u?”

„Ik bedoel nu in 't bijzonder zijn afkeuren van alle daden van geweld....?”

— „Een daad van geweld die geweld afweert is in mijn oog al vast altijd geoorloofd. En ook in andere gevallen. Veronderstel dat bij ons de constitutie onveranderlijk was geweest of dat de Koning zich tegen elke wijziging had verzet.... wel dan moest er toch ten slotte wel geweld worden gebruikt?”